

**POJAM I PRIMJENA
ZAŠTITNIH MJERA ZA
ZAŠTITU ŽRTAVA NASILJA
U PORODICI I PORODIČNOJ
ZAJEDNICI**

**POJAM I PRIMJENA ZAŠTITNIH MJERA ZA
ZAŠTITU ŽRTAVA NASILJA U PORODICI I
PORODIČNOJ ZAJEDNICI**

Banja Luka, avgust 2020.

Naslov POJAM I PRIMJENA ZAŠTITNIH MJERA ZA ZAŠTITU
ŽRTAVA NASILJA U PORODICI I PORODIČNOJ ZAJEDNICI
Izdavač Helsinški parlament građana Banjaluka
Autor Saša Grabovac, student Pravnog fakulteta Banja Luka

“This material is completely or partly financed by the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) and Kvinna till Kvinna. Sida and Kvinna till Kvinna does not necessarily agree with the opinions expressed. The author alone is responsible for the content.”

„Ovaj materijal potpuno ili djelimično finansira švedska međunarodna Agencija za razvoj i saradnju (Sida) i Kvinna till Kvinna. Sida i Kvinna till Kvinna ne moraju se neminovno slagati sa mišljenjima iznesenim u publikaciji. Za sadržaj je odgovoran sam autor/ica.“

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. OPŠTI POJAM NASILJA U PORODICI I PORODIČNOJ ZAJEDNICI.....	2
2. POJAM KRIVIČNOG DJELA NASILJE U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI U NACIONALNOM ZAKONODAVSTVU	4
3. ZAKONSKI POJAM I POSTUPAK ZAŠTITE ŽRTVE NASILJA U PORODICI	6
4. HITNE ZAŠTITNE MJERE I NJIHOVA PRAKTIČNA PRIMJENA PRIJE OKONČANJA POSTUPKA	8
5. ZAŠTITNE MJERE	10
5.1. Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve.....	10
5.2. Obavezan psihosocijalni tretman	11
5.3. Obavezno liječenje od zavisnosti	12
6. ODNOS HITNIH MJERA ZAŠTITE I ZAŠTITNIH MJERA.....	13
7. HITNOST POSTUPKA I ZAŠTITA INTERESA ŽRTVE.....	14
8. ZAKLJUČAK	15
9. LITERATURA	16
10. O PROJEKTU	17

UVOD

Nasilje u porodici prisutno je u svim zemljama svijeta bez obzira na njihovu demokratsku tradiciju, ekonomsku snagu, stepen obrazovanosti ili kulturu. Radi se o globalnoj pojavi koja je prisutna u svim društvima svijeta i predstavlja svaki oblik fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja ili prijetnji takvim nasiljem kojem se izlaže neki od članova porodice.

Nasilje u porodici predstavlja jednu negativnu pojavu, za koju su predviđene sankcije kako materijalnim propisima Republike Srpske, tako i u uporednom zakonodavstvu. Materijalni propisi o ovoj izrazito negativnoj društvenoj pojavi su sadržani u Krivičnom zakoniku Republike Srpske, dok pojam zaštite žrtve nasilja u porodici kao i zakonske oblike zaštite sadrži Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, kao i Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske. Takođe je značajno pomenuti usvajanje i ratifikaciju Istambulske konvencije, koja propisuje obavezu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa odredbama konvencije.

Ključ za odgovor na nasilje u porodici te za održavanje sigurnosti i dobrobiti porodice kao osnovne ćelije društva jeste razumjeti prirodu nasilja, njegove uzroke i posljedice, te pružati propisane oblike zaštite, s posebnim akcentom na žene i djecu kao najčešće žrtve nasilja u porodici.

S tim u vezi ovaj rad će imati fokus kako na žrtve nasilja u porodici, tako i poseban osvrt na zakonom propisane oblike zaštite i njihovu praktičnu primjenu. Ova analiza će imati fokus na odredbama Krivičnog zakonika Republike Srpske¹, te tako objasniti krivično djelo nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici. Takođe, ovaj rad će u centralnom dijelu obrađivati hitne mjere zaštite i zaštitne mjere od nasilja u porodici, kao osnovu zaštite žrtve od reviktimizacije.

¹ Krivični zakonik Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/2017 i 104/2018. (U daljem tekstu: KZRS, Zakonik.)

1. OPŠTI POJAM NASILJA U PORODICI I PORODIČNOJ ZAJEDNICI

U Bosni i Hercegovini, kao i njenom konstitutivnom entitetu Republici Srpskoj zbog ustaljenih tradicionalnih shvatanja rodnih stereotipa, društvo shvata nasilje u porodici kao vaspitnu mjeru i stvar privatnog života. Problem nasilja u porodici se na taj način poriče i nastavlja uslijed šutnje većine članova društva, ali i nesistematičnog i nedosljednog pristupa ovom problemu. Jedan od ključnih problema je i nedostatak sistematično prikupljenih i dostupnih podataka o broju slučajeva nasilja u porodici, koji bi omogućio podizanje svijesti javnosti o ovom problemu. Najveći problem nasilja u porodici jeste neprijavlivanje nasilja od strane žrtve nasilja, kao i često neadekvatan odgovor nadležnih institucija na potrebe žrtve nasilja.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je 2002. godine dala sveobuhvatnu definiciju nasilja gdje stoji da je nasilje „namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenosti ili deprivacijom”². Što se tiče nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, mnogi autori su pokušali utvrditi elemente ovog pojma, ali se teško može pronaći jedinstvena definicija. Naš zakonodavac se opredijelio za inkriminaciju ove definicije u KZRS gdje će se kazniti izvršilac, koji primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem, ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili društveno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice i time dovede do povrede fizičkog ili psihičkog integriteta pasivnog subjekta. Najjednostavnija definicija je: Nasilje u porodici je ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava tjelesni integritet, mentalno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice.

Međunarodni standardi za zaštitu ljudskih prava prepoznaju da su žene i djevojčice izložene većem riziku od nasilja u porodici, a da muškarci takođe mogu biti žrtve nasilja u porodici. S obzirom na to da nasilje u porodici pogađa žene neravnomjerno, ono se smatra oblikom rodno zasnovanog nasilja. Nasilje nad ženama u porodici predstavlja kompleksan fenomen, univerzalno prisutan, koji se ne može objasniti jednostavnim i pojedinačnim teorijama. Današnja paradigma, koju u potpunosti prihvaćaju međunarodni standardi

² Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), „Definicija i vrste nasilja u porodici“ u <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/> pristupljeno: 22.08.2020.

ljudskih prava, prepoznaje strukturalnu prirodu nasilja nad ženama kao rodno zasnovanog nasilja, prema kojoj je ova vrsta nasilja jedan od ključnih društvenih mehanizama kojima se žene primoravaju na podređen položaj u odnosu na muškarce. Prepoznaje se također da nasilje nad ženama predstavlja manifestaciju istorijski nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, koji su doveli, a i dalje dovode do diskriminacije muškaraca nad ženama.³

- Bez obzira na različite pristupe u definisanju ove izrazito negativne pojave, možemo konstatovati da se nasilje u porodici i porodičnoj zajednici obuhvata:
- fizičko nasilje; može da se vrši različitim načinima i sredstvima, a za posljedicu ima laku tjelesnu povredu ili tešku tjelesnu povredu.
- psihičko nasilje; odnosi na ozbiljnu prijetnju da će biti napadnut život ili tijelo člana porodice.
- ekonomsko nasilje; uglavnom obuhvata oduzimanje novca i vrijednih stvari, kontrolisanje zarade i primanja, zabrana članu porodice da raspolaže svojim i zajedničkim prihodima
- seksualno nasilje; svaki vid prisiljavanja na seksualni odnos i silovanje.

Uvažavajući i druge načine definisanja pojma nasilja u porodici, ono što svakako može biti zajedničko je to da je nasilje u porodici višeslojan pojam koji u krajnoj instanci podrazumijeva zloupotrebu moći i povjerenja u porodičnim odnosima, s ciljem uspostavljanje kontrole nad istima.

³ Vijeće Evrope, *'Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici'*, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2014. Preambula.

2. POJAM KRIVIČNOG DJELA NASILJE U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI U NACIONALNOM ZAKONODAVSTVU

KZRS je izmjenama i dopunama osnovnog oblika krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici omogućio jasno razlikovanje između nasilja u porodici kao krivičnog djela i nasilja u porodici kao prekršaja, otklonivši time dilemu u pogledu primjene konkretnog nacionalnog propisa, KZRS ili Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, na konkretan slučaj.

Nasilje u porodici je krivično djelo novijeg datuma uvedeno u nacionalno zakonodavstvo, reformom krivičnog zakonodavstva 2000. godine. Kriminalno politički cilj zakonodavca je bio da spriječi i sankcioniše porodično nasilje, kao i da zaštiti žrtvu od ponovnog izvršenja ovog krivičnog djela.⁴ Time uviđamo da je cilj zakonodavca kako represija prema počiniocu krivičnog djela, tako i prevencija usmjerena na zaštitu žrtve od ponovnog izvršenja ovog krivičnog djela.

Prema statistici nacionalnih organa uviđamo da se nasilje u porodici najčešće ispoljava kao nasilje u braku, nasilje prema članovima zajedničkog domaćinstva i nasilje prema djeci. Svaki od navedenih oblika predstavlja psihičko ili fizičko zlostavljanje, ugrožava sigurnost uz istoremenu manifestaciju moći nad žrtom.

Krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici se javlja u nekoliko oblika:

- Osnovni oblik djela: (1) Ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice i time dovede do povrede njegovog fizičkog ili psihičkog integriteta, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.
- Teži oblici djela: (2) Ako je učinilac prilikom preduzimanja nasilničkih radnji, prijetnje da će napasti na život ili tijelo, drskog ili bezobzirnog ponašanja koristio oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

- Drugi teži oblik djela: (3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su djela učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od dvije do deset godina.
- Kvalifikovani oblik djela: (4) Ako je usljed djela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.⁵

Zakonodavac je takođe propisao da će se učinilac krivičnog djela u slučaju kršenja mjera zaštite od nasilja u porodici koje mu sud pravosnažno odredi u skladu sa zakonskim propisima, kazniti novčano, kao i kaznom zatvora u trajanju od 3 mjeseca do 3 godine.

⁵ Član 190, Krivičnog zakonika Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/2017 i 104/2018.

3. ZAKONSKI POJAM I POSTUPAK ZAŠTITE ŽRTVE NASILJA U PORODICI

Osnovni cilj zakona o zaštiti od nasilja u porodici⁶ je zaštita žrtava nasilja u porodici sprečavanjem i suzbijanjem nasilja u porodici, kojim se krše ustavom i zakonima zagarantovana osnovna ljudska prava i slobode.

Žrtva nasilja u porodici ima pravo na psihosocijalnu pomoć i socijalnu i medicinsku zaštitu u skladu sa zakonima iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite. Ali stav žrtve nema značaja u određivanju odgovarajuće kazne. S obzirom na to da je stvar opšteg principa da se kazna za krivično djelo određuje u skladu sa težinom djela i opšim pravilima o odmjeravanju kazne, želje žrtve mogu biti u suprotnosti sa izrečenom pravnom sankcijom. Ovo je naročito važno zato što nije poželjno da se žrtva osjeća odgovornom za izrečenu kaznu, zato što postoji rizik od toga da je počinitelj prijatnjama ili zastrašivanjem prisilizi žrtvu da se za njega zauzme pred sudom. Dakle, teret primjene zakona treba potpuno biti u odgovornosti nadležnih institucija, a ne pojedinaca.⁷

Subjekti zaštite dužni su bez odlaganja obezbijediti hitno rješavanje predmeta nasilja u porodici, vodeći računa da su interes i dobrobit žrtve prioritet u tim postupcima, a naročito ako je žrtva dijete, starije lice, lice sa invaliditetom i lice pod starateljstvom. Dijete je žrtva i ukoliko je bilo prisutno prilikom vršenja nasilja prema drugom članu porodice, iako radnje nasilja nisu preduzete prema njemu.

Zaštitu, pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici dužni su pružiti pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova, tužilaštvo, centri za socijalni rad, odnosno službe socijalne zaštite, zdravstvene i obrazovne ustanove i nadležni sud.

U svim fazama sudskog postupka, a u skladu sa standardima zaštite ljudskih prava žrtve, te s obzirom na osjetljiv položaj žrtve, preporučuje se da sud poduzme sve neophodne mjere zaštite prava i interesa žrtve nasilja u porodici, uključujući.⁸

6 Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019, (u daljem tekstu Zakon o zaštiti od nasilja)

7 Rada Bjeljac, Jasmina Ćosić, Sanela Kovač Grabonjić, Branimir Maletić, Amela Mahić-Samardžić, Darko Samardžić, Dragan Uletilović, Biljana Vučetić, Adisa Zahiragić, Priručnik sudska razmatranja nasilja u porodici u BiH, DCAF, Sarajevo, 2013. -str. 30. (u daljem tekstu: sudski priručnik)

8 Sudski priručnik str. 32.

- pravo da se tretira s poštovanjem i dostojanstvom;
- pravo da bude zaštićena od reviktimizacije uslijed izvršenog nasilja;
- pravo da joj se pruže sve informacije o njenim pravima (dostavljanje presude, izjavljivanje žalbe u pogledu imovinskopravnog zahtjeva i troškova postupka);
- pravo da joj se identitet sačuva od medija, u skladu s pozitivnopravnim propisima;
- pravo da ne bude izložena predrasudama koje se tiču spola, roda, rase, etničke pripadnosti, starosti, izgleda, fizičkih i intelektualnih sposobnosti i drugih ličnih karakteristika;
- pravo da se poduzmu svi neophodni koraci kako bi se otklonio strah od budućeg napada;
- pravo na zaštitu sigurnosti;
- pravo na poduzimanje posebnih mjera zaštite kao prema ugroženom svjedoku u sudskom postupku.

Po svakoj prijavi nasilja u porodici vrši se procjena rizika.⁹ Tokom sudskog postupka potrebno je obratiti pažnju na sljedeće okolnosti na strani optuženog koje mogu biti od pomoći da se na adekvatan način procijeni postojanje opasnosti po žrtvu:

- Posjedovanje oružja od strane optuženog;
- Prethodno korištenje oružja u nasilnim incidentima;
- Prijetnje oružjem;
- Teže povrede kao posljedica ranijih nasilnih incidenata;
- Prisiljavanje žrtve nasilja u porodici na seksualni odnos;
- Opsesivna/ekstremna ljubomora/ekstremna dominacija;
- Istorijat nasilja u porodici;
- Prijetnje samoubistvom ili pokušaji samoubistva;
- Uhođenje;
- Prijetnje ubistvom žrtve;
- Zloupotreba droga i/ili alkohola, pogotovo prije slučajeva nasilja i zlostavljanja;
- Izrečena zaštitna mjera.

Zavisno od postojanja jedne ili više ovih okolnosti, moguće je izreći i zaštitne mjere, kako bi se zaštitila žrtva od reviktimizacije.

⁹ Član 12 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici «Službeni glasnik Republike Srpske», br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019

4. HITNE ZAŠTITNE MJERE I NJIHOVA PRAKTIČNA PRIMJENA PRIJE OKONČANJA POSTUPKA

Radi otklanjanja neposredne opasnosti po fizički i psihički integritet, radi sprečavanja ponavljanja nasilja i garantovanja bezbjednosti žrtve, učiniocu nasilja u porodici mogu se izreći hitne mjere zaštite prije pokretanja postupka ili u toku postupka. Dakle, u pitanju su mjere kojima se nastoji pružiti što brža zaštita žrtvi nasilja u porodici u situaciji kada postoji neposredna opasnost po fizički i psihički integritet žrtve, a ne sankcije učiniocu nasilja u porodici.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ne predviđa sankcije za učinioca, već samo mjere kojim se pruža neophodna zaštita žrtvi nasilja u porodici. Iz tog razloga je predviđeno da se ove mjere mogu izreći i prije pokretanja bilo kojeg postupka, odnosno prije pokretanja postupka za izricanje zaštitnih mjera ili postupka za utvrđivanje postojanja krivičnog djela i krivične odgovornosti učinioca. Hitne mjere zaštite se mogu izreći i u toku postupka (npr. ako dođe do neposredne opasnosti za fizički ili psihički integritet žrtve u toku trajanja postupka za izricanje zaštitnih mjera ili u toku trajanja krivičnog postupka, sudija za prekršaje može rješenjem izreći hitnu mjeru zaštite neovisno od ovih postupaka i radnji koje se provode u tim postupcima). Ako se ima u vidu suština ovih mjera, onda je logično da se one mogu izreći i bez prisustva, odnosno izvođenja učinioca pred sud i da se o tome putem nadležnog organa dostavi pismeno obavještenje.¹⁰ Hitne mjere zaštite izriče sud u prekršajnom postupku, dakle prijedlog za izricanje hitne mjere zaštite podnosi nadležni policijski službenik, centar za socijalni rad ili žrtva nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, a izriče se najkasnije u roku od 24 časa od prijema prijedloga, odnosno izvođenja učinioca nasilja pred sud. U pitanju su hitne mjere zaštite i zato je određen ovaj rok od 24 časa, jer kasnije izricanje ne bi postiglo svrhu koja se želi postići ovim mjerama. Sud izriče ove mjere u prekršajnom postupku neovisno od toga da li će se protiv učinioca voditi ili ne krivični postupak za nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici ili za neko drugo krivično djelo.

¹⁰ Fondacija "Udružene žene", „Sa zakonima na ti – razgovor sa prof. dr Ivankom Marković“ dostupno na: <http://unitedwomenbl.org/sazakonimanati/> (pristupljeno: 30.08.2020.)

Hitne mjere zaštite su:

- udaljenje učinioca nasilja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora i/ili
- zabrana približavanja i kontaktiranja učiniocu nasilja sa žrtvom nasilja u porodici.

Prilikom napuštanja stana, kuće ili drugog prostora za stanovanje, učinilac nasilja u porodici ima pravo da uzme svoje lične stvari neophodne za svakodnevni život i obavezu da preda ključeve od stana, kuće ili drugog prostora za stanovanje. Sud koji je izrekao dostavlja rješenje o njenom izricanju nadležnoj organizacionoj jedinici Ministarstva unutrašnjih poslova na sprovođenje i ispituje njeno sprovođenje i opravdanost trajanja u periodu za koji je izrečena, a koji ne može biti duži od 30 dana.

5. ZAŠTITNE MJERE

Svrha zaštitnih mjera jeste da se osigura nužna zaštita i bezbjednost žrtve, te otklone stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja ili mogu pogodovati ili podsticajno djelovati da učinilac ubuduće vrši radnje nasilja u porodici.

Zaštitne mjere su:

- udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora,
- zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici
- zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici
- obavezan psihosocijalni tretman i
- obavezno liječenje od zavisnosti.

Zaštitne mjere izriče nadležni sud u prekršajnom postupku, a na prijedlog nadležno policijskog službenika, centra za socijalni rad ili žrtve nasilja u porodici. Sud je dužan izreći zaštitne mjere u roku od 30 dana od dana podnošenja Prijedloga za izricanje zaštitne mjere.

5.1. Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve

Zaštitna mjera - udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora izriče se učiniocu nasilja ako je izvršio nasilje prema članu porodice sa kojim živi u stanu, kući ili nekom drugom stambenom prostoru ako nadležni sud ocijeni da postoji opasnost da bi bez sprovođenja ove mjere učinilac nasilja u porodici mogao ponovo počiniti nasilje. Lice kome je izrečena ova zaštitna mjera dužno je, bez odlaganja, napustiti stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor u prisustvu policijskog službenika. Ova zaštitna mjera određuje se u trajanju koje ne može biti kraće od 30 dana niti duže od šest mjeseci.

Glavni razlog za izricanje ove zaštitne mjere jeste reviktimizacija žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, te kvalifikovane oklonost zajednice života između osuđenog i žrtve. Cilj koji je zakonodavac imao propisivanjem ove zaštitne mjere jeste specijalna prevencija, i zaštita žene, djece, kao i drugih ugroženih lica od ponovnog

protivpravnog ponašanja osuđenog i nastajanja istih, ili težih posljedica po žrtvu.

Oba entiteta usvojila su pravilnike o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su u nadležnosti ministarstva unutarnjih poslova, koji obuhvataju udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabranu vraćanja, zabranu približavanja žrtvi i zabranu uznemiravanja ili uhođenja. U praksi se ove mjere rijetko izriču, a i kada se izreknu, ne provode se. Što se tiče mjere udaljenja počinioca iz stana, izricanje i provedba te mjere ovisi o mogućnosti da se za počinioca osigura alternativni smještaj. To, međutim, ukazuje na pogrešno shvatanje značenja ove mjere: alternativni smještaj ne mora se osigurati za počinioca. Činjenica da većina parova živi u zajedničkom domaćinstvu sa roditeljima počinioca, također je jedan od faktora koji ograničava primjenu ove mjere.¹¹ Mjera zabrane približavanja žrtvi izrečena je u nekoliko navrata u postupcima pred Osnovnim sudovima, ali je rijetko provedena u djelo. Primijećeno je, također, da se mjera zabrane približavanja žrtvi ponekad izriče osobama koje žive zajedno, pa se time dovodi u pitanje svrha izrečene mjere. U rješenju kojim sud izriče zaštitnu mjeru - zabrana približavanja žrtvi sud će odrediti mjesta ili područja i udaljenost od najmanje 200 metara na kojoj se učinilac nasilja u porodici ne smije približiti žrtvi. Dok zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve izriče se učiniocu nasilja koji je nasilje izvršio uznemiravanjem ili uhođenjem, a postoji opasnost da bi mogao ponoviti uznemiravanje ili uhođenje žrtve.

Svi navedeni razlozi ukazuju na problematiku praktične primjene ovih mjera, kao i nedostatke u propisima koji bi konkretnije propisali način sprovođenja ovih zaštitnih mjera.

5.2. Obavezan psihosocijalni tretman

Obavezan psihosocijalni tretman izriče se učiniocu nasilja radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja i prevaspitanja, odnosno u cilju smanjivanja i otklanjanja opasnosti ponavljanja učinjenog nasilja.¹² Ova mjera može trajati do prestanka razloga zbog kojeg je određena, ali ne može trajati duže od jedne godine. Iz ove zakonske formulacije uviama osnovnu problematiku ove mjere, a to je realna očekivanja uticaja ove mjere na specijalnu prevenciju, zbog vremenski ograničenog roka trajanja. U vezi s odgovornošću počinilaca za njihova djela, međunarodni standardi preporučuju državama da pripreme programe,

¹¹ Nasilje u porodici – odgovor nadležnih institucija i zaštita žrtava u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj; OSCE 2009, str 12

¹² član 27. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici «Službeni glasnik Republike Srpske», br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019

koji bi počiniocima pomogli da preispitaju svoje ponašanje i suoče se s odgovornošću, a sve s ciljem da se spriječi nasilje u budućnosti. Prakse o pripremi programa za počinioce ukazuju na to da programe ne treba shvatiti kao zamjenu za krivično gonjenje, osudu ili sankciju, te da ih treba zasnivati na principu dobrovoljnosti.¹³ Ove programe ne treba shvatiti ni kao oblik zaštite žrtava. Pa ipak, oba entiteta su usvojila pravilnike o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinilaca nasilja u porodici, koji omogućava sudijama da izdaju naredbu počiniocima nasilja u porodici da se podvrgnu psihosocijalnom tretmanu u različitim ustanovama, uključujući centre za mentalno zdravlje ili specijalističke psihijatrijske službe pri zdravstvenim ustanovama, u saradnji sa centrima za socijalni rad. Službenici drugih centara za socijalni rad naveli su kako centri nisu u mogućnosti provoditi psihosocijalni tretman, te da čak ni centri za mentalno zdravlje, ukoliko postoje na tom području, vrlo često nemaju dovoljan broj kvalificiranog kadra, koji bi bio u mogućnosti raditi sa počiniocima nasilja u porodici. Iz dostupnih podataka može se steći utisak da specijalistički programi za tretman počinilaca nasilja ne stoje na raspolaganju.¹⁴

5.3. Obavezno liječenje od zavisnosti

U uvodnoj napomeni treba reći da obavezno liječenje ovisnosti o alkoholu i opojnim drogama nije propisano kao zaštitna mjera prema međunarodnim standardima o zaštiti žrtava od nasilja u porodici. Međutim, oba zakona o zaštiti propisuju ovu zaštitnu mjeru. Obavezno liječenje od zavisnosti izriče se učiniocu nasilja koji je nasilje izvršio pod uticajem zavisnosti od alkohola, opojnih droga i drugih psihotropnih supstanci, a postoji opasnost da zbog te zavisnosti ponovo učini nasilje.¹⁵ Mjera obaveznog liječenja od zavisnosti određuje se u trajanju koje je potrebno za liječenje, zasnovanom na mišljenju specijalizovanih stručnjaka zaduženih za liječenje, ali ne može trajati duže od godinu dana. Provođenje ove mjere također podrazumijeva da centar za socijalni rad izradi plan, prati njenu realizaciju, obavještava o tome sud koji je mjeru izrekao i vodi evidenciju. Stiče se utisak da se ova mjera najčešće izriče. Međutim, sudije su upoznate sa problemima koji se odnose na njenu realizaciju, jer se ona temelji na dobrovoljnom pristanku počinioca. S obzirom na to da se ovom mjerom ne osigurava neodložna pomoć i sigurnost za žrtvu, tim više zabrinjava činjenica da se ova zaštitna mjera najčešće izriče.

13 Preporuka broj 5 (2002.) Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja, 30. april 2002. str. 12.

14 Nasilje u porodici – odgovor nadležnih institucija i zaštita žrtava u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj; OSCE 2009, str 15

15 član 28. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici «Službeni glasnik Republike Srpske», br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019

6. ODNOS HITNIH MJERA ZAŠTITE I ZAŠTITNIH MJERA

Hitne mjere zaštite su mjere koje su ustanovljene zakonom sa ciljem pružanja zaštite žrtvi nasilja u porodici u slučajevima kada sve okolnosti datog slučaja ukazuju na zaključak da postoji neposredna opasnost po fizički i psihički integritet žrtve u cilju sprečavanja ponavljanja nasilja i garantovanja bezbjednosti žrtve. Praktično, to znači, da u slučaju kada učinilac nasilja prijeti žrtvi da će nastaviti sa činom nasilja ili je učinilac u alkoholisanom stanju ili je već kažnjavao za nasilje ili kod žrtve postoji opravdan strah za ličnu sigurnost, sud može u prekršajnom postupku, izreći hitnu mjeru zaštite udaljenje učinioca nasilja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora i/ili zabranu približavanja i kontaktiranja učiniocu nasilja sa žrtvom. Dakle, može se izreći jedna ili obje mjere istovremeno. Upravo zbog takve svrhe, odnosno da bi se žrtvi pružila što brža zaštita od nasilja, ove hitne mjere zaštite se mogu izreći i prije pokretanja postupka protiv učinioca nasilja ili u toku postupka koji se vodi protiv učinioca. Nadležni sud je dužan da ove mjere izrekne u roku od 24 časa od prijema prijedloga ili od izvođenja učinioca nasilja pred sud, a mogu trajati 30 dana ¹⁶

Zaštitne mjere su takođe mjere kojima se takođe pruža zaštita žrtvi, ali i pomoć učiniocu, kao što je to slučaj sa mjerom obavezan psihosocijalni tretman ili obavezno liječenje od zavisnosti. Njih izriče nadležni sud u roku od 30 dana od podnošenja prijedloga za izricanje mjere, a njihovo trajanje je različito određeno u zavisnosti od svrhe koja se njima želi postići. Zakon RS o zaštiti, predviđa da žrtva, njezin punomoćenik, policija, tužilaštvo, centar za socijalni rad, vladine ili nevladine organizacije mogu podnijeti zahtjev za izricanje zaštitnih mjera, ili sudija može donijeti rješenje kojim izriče zaštitnu mjeru, čak i bez podnesenog zahtjeva. Ne postoji zakonska obaveza da žrtva da svoj pristanak prije podnošenja zahtjeva u njeno ime.

¹⁶ Fondacija "Udružene žene", „Sa zakonima na ti – razgovor sa prof. dr Ivankom Marković“ dostupno na: <http://unitedwomenbl.org/sazakonimanati/> (pristupljeno: 30.08.2020.)

7. HITNOST POSTUPKA I ZAŠTITA INTERESA ŽRTVE

Zaštitne mjere trebale bi biti lako dostupne, a zahtjevi brzo riješeni; ovo se promovira u međunarodnim standardima o zaštiti žrtava, a i izričita je svrha zakona o zaštiti. Najbolja praksa naglašava da se određene mjere, kao što su udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, i zabrana približavanja žrtvi nasilja, mogu izricati po hitnom postupku, bez saslušanja, kada postoji neposredna opasnost od nasilja. Dakle, u pitanju su mjere kojima se nastoji pružiti što brža zaštita žrtvi nasilja u porodici u situaciji kada postoji neposredna opasnost po fizički i psihički integritet žrtve, a ne sankcije učiniocu nasilja u porodici. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ne predviđa sankcije za učinioca, već samo mjere kojim se pruža neophodna zaštita žrtvi nasilja u porodici.

Značajna je odredba člana 21. Zakona o zaštiti žrtava od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici gdje se navodi da žrtva može izabrati, prije ili u toku postupka, lice od povjerenja koje će biti prisutno tokom jednog ili više postupaka ili radnji u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici. Nadležni organi su obavezni da omoguće prisustvo lica od povjerenja u svim postupcima i radnjama u koje je uključena žrtva, u skladu sa propisima iz svoje nadležnosti. Ne treba zaboraviti da lice od povjerenja može biti bilo koje punoljetno lice, osim učinioca nasilja, što znači da to može biti i lice koje nema znanje potrebno za davanje stručnih savjeta. Stoga je Zakonom o zaštiti od nasilje u porodici posebno naglašeno da žrtva nasilja u porodici ima pravo na punomoćnika, što će biti u pravilu lice koje ima potrebna stručna znanja za podnošenje zahtjeva za naknadu štete.

8. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada je bio da ukaže na problematiku neshvatanje ozbiljnosti problema nasilja nad ženama, ali i drugim licima u porodičnoj zajednici. Efikasna zaštita od nasilja u porodici jeste kompleksan i dugoročan zadatak i za njegovo sprovođenje potrebno je angažovati sve segmente društva, ne samo kroz međuresornu, već i kroz međusektorsku saradnju. Jedan od najznačajnijih međunarodnih dokumenata jeste Instambulska konvencija¹⁷, koja predstavlja reformu rodno zasnovanog nasilja i uticala je na izmjene zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, kao i Republici Srpskoj. To je dovelo do novog stepena zaštite žrtava nasilja u porodici.

Ova analiza je imala fokus na hitnim mjerama zaštite i zaštitnim mjerama propisanim zakonom o zaštiti od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, kao najvažnijim mjerama specijalne prevencije i spriječavanja reviktimizacije žrtve nasilja. Prikazan je odnos ovih mjera te sama hitnost postupka i položaja nadležnih organa u postupku pružanja zaštite žrtvi nasilja, kao i praktično sprovođenje ovih mjera.

Uviđamo da su propisi Republike Srpske usklađeni sa najvažnijim međunarodnim dokumentima iz ove materije, ali da se problematika javlja u praktičnom sprovođenju određenih zaštitnih mjera, čija primjena treba omogućiti potpunu i hitnu zaštitu žrtve od reviktimizacije. Iako, uviđamo da je nasilje u porodici napustilo privatnu sveru života i postalo segment zaštite u punom smislu riječi, još uvijek nismo dostigli idealan sistem zaštite koji je neophodno potreban. Nedostaci postoje kako u pogledu prevencije ovog oblika nasilja, kao i bržem postupku sprovođenja predviđenih zakonskih mehanizama. Ovo je samo jedan, ali i najvažniji način zaštite položaja žene i djeteta, kako u porodici, tako i stereotipima pogođenom društvu Bosne i Hercegovine.

¹⁷ Puni naziv ovog dokumenta je „Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici” i stupila je na snagu u odnosu na Bosnu i Hercegovinu 1. 8. 2014. godine.

9. LITERATURA

Propisi:

1. *Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb 2014.
2. Krivični zakonik Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/2017 i 104/2018.
3. Preporuka broj 5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja, Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, Zagreb, 2002.
4. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici “Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019.

Publikacije:

1. Miloš Babić, Ivanka Marković, *Krivično pravo – posebni dio*, Pravni fakultet Banja Luka, Banja Luka 2018.
2. Rada Bjeljac, Jasmina Ćosić, Sanela Kovač Grabonjić, Branimir Maletić, Amela Mahić-Samardžić, Darko Samardžić, Dragan Uletilović, Biljana Vučetić, Adisa Zahiragić, *Priručnik sudska razmatranja nasilja u porodici u BiH*, DCAF, Sarajevo, 2013.
3. *Nasilje u porodici – odgovor nadležnih institucija i zaštita žrtava u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*; OSCE, Sarajevo 2009.

Internet izvori:

1. Fondacija “Udružene žene”, „Sa zakonima na ti – razgovor sa prof. dr Ivankom Marković“ dostupno na: <http://unitedwomenbl.org/sazakonimanati/> (pristupljeno: 30.08.2020.)

10. O PROJEKTU

Projekat „Ženska ljudska prava i EU integracije“ ima za cilj integrisati ženska ljudska prava i ravnopravnost polova u procese pristupanja BiH Evropskoj uniji. Aktivnosti projekta podrazumijevaju monitoring i učešće u kreiranju EU izvještaja o napretku, kao i EU Alternativnog izvještaja; predstavljanjem Alternativnog CEDAW izvještaja CEDAW Komitetu; aktivnostima lobi grupe „Ženska mreža za Evropsku BiH“; javne kampanje; analize usklađenosti određenih BiH zakona sa EU direktivama; zagovaranje EU integracija putem web platforme; itd.

Tokom implementacije projekta, Helsinški parlament građana (hCa) je imao dobro iskustvo sa studentima iz Banjaluke koji su se pridružili u realizaciji projekta, sa posebnim fokusom na razvoj rodno zasnovane analize i pisanje članaka za web platformu. Tokom aprila 2020. održan je trening izgradnje kapaciteta koji je uključio i studente iz drugih gradova (Sarajevo, Mostar, Tuzla). Trening je studente upoznao s projektom, dao dodatne informacije i znanja iz oblasti ravnopravnosti polova. Studenti su, također, pozvani na saradnju kako bi svojim istraživanjem i stvaranjem sadržaja za online platformu doprinijeli realizaciji projekta. Ovaj rad je upravo rezultat pomenutih aktivnosti.

Ovom prilikom, hCa želi da se zahvali svim studentima na saradnji kao i njihovim fakultetima na pomoći i podršci:

- Pravni Fakultet, Banja Luka
- Fakultet Političkih nauka, Sarajevo
- Filozofski Fakultet, Tuzla
- Fakultet Humanističkih nauka, Mostar

Ovaj projekat je finansiran od strane švedske fondacije Kvinna Till Kvinna.

POJAM I PRIMJENA
ZAŠTITNIH MJERA ZA
ZAŠTITU ŽRTAVA
NASILJA U PORODICI I
PORODIČNOJ
ZAJEDNICI